

DYSPUTACYJA (73) *sb m*

dy- (40), di- (33); -c- (70), -t- (3).

Pierwsze a jasne (w tym 9 r. błędne znakowanie), końcowe pochylone.

sg *N* dysputacyjã (9). ◇ *G* dysputacyjéj (9); -éj(1), -(e)j (8). ◇ *A* dysputacyją (13). ◇ *I* dysputacyją (1). ◇ *L* dysputacyjéj (3); -ej (1), -(e)j (2). ◇ *pl N* dysputacyje (14); -e (3), -(e) (11). ◇ *G* dysputacyj (7). ◇ *D* dysputacyjãm (1). ◇ *A* dysputacyj(e) (10) [w tym: ę (2)]. ◇ *L* dysputacyjach (5); -ach (3) *OrzList*, *ModrzBaz*, *CzechEp*, -äch (2) *Oczko*, *SkarŻyw*. ◇ (*lat.*) *N* sg disputatio (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Polemika, dyskusja, spór naukowy, słowna wymiana poglądów (przeważnie na tamaty religijne); disputatio Mącz, Modrz, Cn; concertatio verbalis Mącz; altercatio, contentio discendi, contentio orationis, conflictus cum adversario Cn [disputatio – rozmowa, gadka Calep] (55) : bo to wiedz W. M. na mię/ że w Dyśputacyách fye gniewać nieumiem. OrzList g2; Doleo recrudere doctorum virorum disputationes, Zal mi yfz fie zás wznawiają/ między wczonemi ludźmi niepotrzebne diśputácie. Mącz 69c, 49d, [234]b, 249d, 376a, 467a; SarnUzn E4; GórnDworz B2; iákich mow zgorzliwych dofyć tych czałow nie śpokoyne diśputácie námnożyły. WujJud 175v, 127v, 134v, L18v; Oczko 4v [2 r.], 5v [2 r.]; Drugi raz przywiedli nań [na św. Piotra] Heretykowie lud niemáły/ y iednego żwáwego y tubalnego głófu Miniřtra: ktory miáło flufzney dyśputáciey: wołánim y řzemránim ludu/ zátłumić chciał flowá prawdy SkarŻyw 372, 119, 299 [2 r.], 390; CzechEp 152; tá dyśputácia miedzy Láćinřkim á Greckim kořćiołem [...] nie infze⁸⁰ nie ieft/ iedno řzkolna zábawká. ReszPrz 87; [daj Boże] áby to diśputácie takie miáły [...] albo miárkowánié iákíe/ álbo teź wierę koniec iáki: boć przećię tym odrywáni będąc Niemcy [...] wřtáwicznie témi gádkámi/ by w řzkole żacy/ czás prózno trawia OrzJan 129; od diśputáciey/ na ktorey wřtáwicznie tráćili/ do chytrych rad/ y wynáلكow fwoich wćiekáią fię. SkarKazSej 68lb.*

dysputacyją o czym, o kim (3): Dyśputácie bywáły o tych rzeczách/ ktore iefzće w kořćiele nie pewne były. WujJud 127v; CzechEp 76; y bárzo fię on nieborak ofřzuka/ co *criminaliter* pozwał/ á naydá Senatorowie że ieft *civilis*. O czym diśputátiy nie byłoby trzebá/ gdy by řtáteczny w Státuće rozdział był *actiy GórnRozm* H4.

dysputacyja z kim (4): Diśputácia z Heretykiem. *SkarŻyw* 372 *marg*, 390; Szátan táką femną diśputácią záczał. *ReszPrz* 46; *WujNT* 825.

Ze zdaniem pytajnym (1): Y bywála dyśputacia kto winnieyfzy/ ieřli ten kto kram otwarza/ czyli ten kto widząc tárguie. *PowodPr* 76.

W charakterystycznych połączeniach: dysputacyja długa, niepotrzebna, niepożyteczna, niespokojna, proźna, řluszna, zawikłana; posyłać na dysputacyją; uciekać od dysputacyje.

Zwroty: »w dysputacyje wdawać się« (1): żeby dla tego IchM nie chcieli się ani w żadne odpowiedzi, ani w żadne dysputacyje wdawać, bojąc się, aby jakiego więszego scandalum nie uczynili w kořćiele ř. *DiarDop* 102.

»na dysputacyją w(y)zywać, powabić« [szyk *zmienny*] (7 : 1): Papięcy Pořłowie w Cárogrodzie Greki na dyřpu- tácyą wyzywáli/ y w ogień iřć chćieli/ iefliby byli przekonáni. *SkarJedn* d8, A*,

242, 251, 252, 297; Obacz obyczáie Heretyckie w ten czas na dísputácie wyzywáią/ gdy świeckie pány po łobie máią *SkarŻyw* 301, 119.

Wyrażenie: »dysputacje szkolne« (1): Bo niemoże lię wŷytko ták dowodnie na kázaniu powiedzieć/ ktore do wŷzu wŷzego mnoŷtwa bywáią przytołowáne [!]/ iáko na dyŷputáciách ŷkolnych [*in disputationibus scholasticis*] *ModrzBaz* 129v.

Szeregi: »dysputacja i deklamacja« (1): Trzebá lię teŷ ćwiczyć w piłaniu/ dyŷputácie y deklámácie ŷprávowác [*disputationes et declamationes exercendae*] *ModrzBaz* 134v.

»gadanie i dysputacja« [*szyk 2 : 1*] (3): A nie poŷłam/ powiada/ poŷłow na dyŷputácią y gadanie/ iedno na przyięcie tego wŷytkiego/ co Papielz około wiary poŷtánowi. *SkarJedn* 311, 251, 365.

»gadki a(l)bo dysputacje« [*szyk 1 : 1*] (2): *WujJud* 129; GADKI ábo dyŷputácie niepożyteczne/ ktorych lię ŷtrzedz mamy *WujNT* Yyyyy3.

»(roz)mowy (a. mowienie) i dysputacje« [*szyk 2 : 1*] (3) : Iużeście [...] ŷpowiedź ŷwiętą/ która z wielkim wŷty- dem y z záłoŷcią przed Káplanem być ma/ iáko przed lámym P. Bogiem/ w rozmowy ŷproŷne á niewŷtydliwe/ y w dísputácie obroćili. *WujJud* 84v; Znowu Márká tego po kilá kroć na dyŷputácią/ ý mowienie [...] wyzywano *SkarJedn* 297; Y zgániwŷzy nikićzemne y ŷproŷne mowy y dísputácie o Bogu/ gáni teŷ y vkázuie obmierzłe y obrzydłe mowy o Chriŷtuŷie *CzechEp* 76.

»(nie tak) spor(a), (jako) dysputacja« [*szyk 1 : 1*] (2): Clausulam disputationi imponere, Zámknąc skońzić dísputácią/ ŷporę. *Mqcz* 311a; W Antyochyey nie ták był ŷpor/ iáko dyŷputácią albo gadká y pytanie *WujJud* 129.

»dysputacja, (abo) swar« [*szyk 1 : 1*] (2): Boby ták nigdy nie był koniec ŷwarow/ dyŷputáci y piłania [...] áleby zówŷze było więcey ŷekt y rozerwánia. *WujNT* 460; Dísputáciy abo ŷwarow nie rádżę *PowodPr* 46.

Przen: *Zawody, wŷpółzawodnictwo* (2) : A kto ŷie w thym ŷemną nie zgadza/ ten niechay czeka tákicy dísputáciy/ gdzie ŷołnierzom będzie wolno wŷywać ŷwego nacŷynia/ á wczonym przeciwo nim takieŷ/ wŷrzy to ná oko/ iż ŷelazo wygra/ á kŷięgi przegráią. *GórnDworz* G7v; chwalił lię iáwnie przed wŷytkim zgromádzieniem ludzi/ że wŷytkie ile ich na ŷwiećie/ nie tylko wyzwolone ábo ŷkolne/ ále teŷ ręczone náuki y rzemieŷłá wmiál/ wyzywáiąc ná Dyŷputácią ktoby iedno chćiał. *KlonFlis* A2.

2. Roztrŷsanie, rozważanie, badanie naukowe; rozprawa (10) : w owéy Dyŷputáciyey (*marg*) In Librii de morbo Gallico (-) kthóráfmy o Merkurijufzu mieli [...] okázác ŷye moŷe/ iáko róŷne rozумы náŷze *Oczko* 2; wŷyŷtko Bóg dobrze wczynił czáfu ŷwego/ á ŷwiát podał dísputáciám ich [*filozofów*] [*mundum tradidit disputationi eorum Vulg Eccle 3/11*] áby niewidzieli ŷpraw którými wŷyŷtko trzyma od poczátku áŷ do ŷkończenia. *Oczko* 5v, 10, [41], [43]; *WujJudConf* 34; tu iuŷ nie trzebá wielkich dísputáci y co ma czynić nędzny a wpádły człowiek/ wznawŷzy grzech ŷwoy á wpadek ŷwoy. *RejAp* 19v; *SkarŻyw* 47; Y v Tobiaŷzá oni przyiáciele łobowi (ktorzy teŷ byli Mędrcy/ iáko ich dyŷputácie pokázuią) krolmi ŷą názwáni. *WujNT* 8; O tym náŷ *Panormitanus* Polŷki pożytecznie z *Commentarzów* práwá Cefárlkięgo przenióŷł dísputácię w kŷięgách *Státutu*. Bo tá diŷtinctia o wielkich rzeczách nas wpomina, y ŷzeroko ŷie ciágnie. *SarnStat* 1272.

3. *Nauczanie, wykład (3)* : proftakom/ zániechawfzy dálfzych dísputáciy/ dał znáé ktora religia iemu fie podoba/ y przy ktorey zoftawác máią. *PowodPr* 56.

dysputacyją około czego (1): pośláli do Konfántynopolá wielce vczone Doktory y Bífkupy y Mnichy/ áby wfzytkim Grekom/ około pochodzeniá Ducha S. y od fyná dísputáciyá ftáwili. *SkarJedn* 252.

Szereg: »dysputacyja abo nauka« (1): Pierwfzy [*list do Rzymian św. Pawła*] áż do rozdziału dwunafte^{go}/ ma w fobie dyfputáciyá/ ábo náukę o káfcie wiáry Pána Chrífufowey. *WujNT* 520.

4. *Pogląd, mniemanie, opinia (5)* : varias opiniones genuit haec sententia, Tá fententia rozmaityá dísputácią vrodziłá. *Mącz* 145d; drugich też podlelyfzych ftanow *disputacije* [*inferiorum ordinum disputationes*] [...] wiadome mi były/ przeto vmyslíłem ie wam wypifác *ModrzBaz* 137; *Oczko* 21; Powiedziałem iá zeć to iuz niemoia disputacya. *ActReg* 184.

Szereg: »dysputacyje a mniemania« (1): Scholae etiam dicuntur, Dísputáciye á mniemánia ktore w fzkolách trzimawáya. *Mącz* 371d.

Synonimy: 1. *dyskurs, gadka, gadanie, hadrunek, kwestyja, niezgoda, poswarka, spor, swar*; 2. *badanie, rozbieranie, rozważanie*; 3. *nauczanie, wykład, wywod*; 4. *mniemanie, opinija*.

Cf **DYSPUTOWANIE**